

valsts sabiedrība ir aizspriedumaina simbolu līmenī – mums vieglāk ielaist svešinieku savā guļamistabā, grūtāk uzticēt kādu no nacionālās identitātes simboliem, teiksim – nest dziesmu-svētku karogu, kā tas bija jautāts pētījumā. Viena lieta ir to nojaust, pavisam cita – pierādīt. Biznesa augstskolas *Turība* veiktais pētījums to ir pierādījis, A. Pētersons savā monogrāfijā zinātniski pamatojis.

Monogrāfija vairs nav nopērkama – tā pieejama vien bibliotēkās. Darbs tomēr pelnījis, lai ar to iepazītos plašāks lasītāju pulks. Gan jau profesors A. Pētersons un, nešaubos, arī vēl kāds no mācībspēkiem to izmanto mācību procesā. Laikā, kad grāmatas lasa arvien mazāk, tas nozīmē, ka grāmatai ir ļoti paveicies – tā dzīvo. Gribētos cerēt, ka arī šīs pārdomas par A. Pētersona monogrāfiju rosinās viņu padomāt par dažām lietām un

tās tiks ja ne uzrakstītas, tad pārspriestas ar studentiem.

Nobeigumā vēl pārdomas, kuras raisīja šogad notikušais Latvijas vēsturnieku 2. kongress. Kongresā piedalījās un uzstājās gan A. Pētersons, gan šo rindu autors. Diskusijās tika skarts jautājums par latviešu vēsturnieku monogrāfijām, kurās dominē ģermāņu jeb vācu skola – smaga valoda, rūpīga argumentācija, neskaitāmas atsauces uz citu autoru darbiem. Šādas monogrāfijas tikpat kā nav iespējams tulkot angļu valodā, kurā pieņemts viegls esējisks rakstīšanas stils. A. Pētersona monogrāfija nav pētījums vēsturē, tomēr vēstures tur ir daudz. Varētu atzīmēt, ka tas, kā raksta šis autors, ir vidusceļš starp abām skolām – anglosakšu un ģermāņu. Varbūt viņam izdodas atrast ceļu, kā apvienot labāko no abām skolām, to arī novēlu.

DOI: <http://doi.org/10.22364/adz.54.21>

CILVĒKS AR VALIDITĀTI

Ilva Skulte, Dr. philol., Rīgas Stradiņa universitātes asociētā profesore

Viens no Latvijas mediju politikas nesējajiem veidotājiem, tagad partijas *Progresīvie* līderis Roberts Putnis publicējis grāmatu *Es esmu starp jums: Cilvēks ar invaliditāti un sabiedriskie mediji* ([2017] Rīga : Vesta-LK), kas ne tikai parāda viņa kompetenci mediju, sabiedrības un demokrātijas laukā, bet ir arī sava veida vērtību deklarācija. Tajā viņš detalizēti pievēršas sabiedriskajiem medijiem kā instrumentam cilvēku ar invaliditāti dziļākam akceptam un integrācijai sabiedrībā. Nelielās grāmatiņas izdevēji lakoniski, bet niansēti risinājuši vāka dizaina jautājumu (mākslinieks Dmitrijs Markovs). Aiz melnbaltās lapas stilizētajiem “uzplēsumiem” vīd daudzkrāsainība, un šie vizuālie elementi ne tikai uzrunā redzi, bet arī liek mobilizēt taustes uztveri un apziņāties, cik maz, ja neesi īpaši apguvis, varētu turēt līdzī, piem., Braila lasītājam.

Diemžēl ne viss izdevies vienlīdz labi. Jau grāmatas nosaukums par tā saturu nepasaka gandrīz neko, tiesa, apakšvirsraksts paskaidro, bet arī tas būtu veiksmīgāks, ja dotu mājienu par jautājuma nostādni, nevis savestu kopā divus jēdzienus (kurus cilvēki dzirdējuši pietiekami, lai tie neraisītu interesi, pat ja izpratnes par tiem lielākajā daļā sabiedrības principā nav). Līdzīgi varētu aprakstīt arī grāmatas saturu.

Nevar noliegt, ka tā rakstīta par sociāli svarīgu, Latvijas mediju politikā aktuālu un vienlaicīgi filozofiski interesantu un nebūt ne vienkāršu tēmu. Turklāt rakstīta ar zināšanām, misijas apziņu un apzinoties rakstītā vērtību un nozīmi. Apsveicami arī, ka vairākās grāmatas daļās izklāstītās domas, idejas un teorētiskie modeļi ir pietiekami saturiski izvērsti un dziļi, lai latviski izdoto grāmatu klāstā aizpildītu

mazu daļiņu no milzīgā tukšuma. Grāmatai ir arī potenciāls kļūt par pārdomu, mācīšanās un diskusijas iemeslu. Tomēr, visticamāk, tā par tādu nekļūs. Tas galvenokārt tāpēc, ka autors nav papūlējies savest visus savus stāsta pavedienus vienkopus, nav līdz galam atradis pamatu argumentiem, vispār nav skaidri ļāvis saprast, kādām tēzēm īsti galvenie argumenti tiks meklēti. Visjēdzīgāk būtu argumentēt, kādēļ kaut kas (kas tieši un kā!) būtu jāmaina tieši Latvijas sabiedriskajos medijos, bet līdz tam īsti Roberts Putnis tā arī nenonāk. Tā vietā viņš dod (ļoti interesantu, lai gan dažkārt nepamatoti vienpusīgu) pārskatu par trīs atšķirīgām jomām – invaliditāti, mediju lomu sociālās realitātes konstruēšanā un Vācijas sabiedriskajiem medijiem.

Tiesa gan, invaliditātes pavediens izvilktis cauri arī abām divām citām jomām. Turklāt darbs, kura pamatā ir Vidzemes Augstskolā aizstāvētais bakalaura darbs, strukturēts, kā jau bakalaura darbam pienākas – teorētiskā daļa, metodes apraksts, rezultāti, diskusija un secinājumi. Tomēr tieši šī “uzliktā” struktūra modina aizdomas par šī visnotaļ cienījamā teksta funkcionālo daudzveidību. Tas nav vienkārši eksperta redzējums par noteiktu problēmu savā kompetences laukā, nav tikai pētījums, kas veikts bakalaura darba iegūšanai. Nav arī tikai “aicinājums sabiedrībai neizslēgt no sava vīdus cilvēkus ar invaliditāti”, kā savā priekšvārdā, tulkojot virsrakstu, norāda Eiropas Savienības tiesnesis Egils Levits (13. lpp.). Kā darba galveno vērtību viņš pamatoti izceļ pavisam ko citu – skaidru un labi strukturētu pārskatu par sabiedriskajiem medijiem kā nozīmīgu demokrātijas balstu, medijiem konstruējot sociālo realitāti.

Grāmatas pirmā lielā nodaļa veltīta invaliditātes koncepta aplūkojumam. Lai arī filozofisko pamatnostādņu vietā autors vispirms negaidīti dod ieskatu par to, kā invaliditātes uztveri ietekmē dažāds vēsturiskais konteksts, kopumā viņam izdodas sasniegt mērķi un, salīdzinot mūsdienu skatījuma paradigmas, sniegt dialektisku pārskatu par invaliditātes izpratni mūsdienās dažādu modeļu – rehabilitācijas jeb medicīniskā, sociālā un kultūras – savijumā un pretnostatījumā. R. Putnis seko atziņām galvenokārt vācu autoru – G. Klērkesa, A. Valdšmitas, M. Šolca un D. Radkes – rakstos un

skatās uz problēmu sociālo normu un to izmaiņu kontekstā. Nodaļas noslēgumā autors atzīst, ka tomēr nav iespējams uz šo atziņu pamata “visaptveroši un noslēdzoši definēt invaliditāti” (56. lpp.), kas, manuprāt, nav vērtējams kā problēma, taču skaidrs, ka neatvieglo darbu ne regulatoram, ne pētniekam.

Seko nodaļa *Mediji un invaliditātes sociālā normatīvitate*, kurā autors galvenokārt pievēršas mediju lomai (demokrātiskā) sabiedrībā, apraksta sociālās realitātes konstruēšanu, ietekmi un politiku, un sabiedrību, atkal lielākoties balstoties uz vācu komunikācijas teorijas tradīciju (N. Lūmans, V. Šulcs u. c.) un sīkāk pievēršoties darba kārtības noteikšanas un klusēšanas spirāles modeļiem. Atsevišķa apakšnodaļa veltīta mediju lomai invaliditātes, ar to saistīto normu un nostāju pret invaliditāti konstruēšanā, kopumā parādīti mehānismi, kuru ietvaros mediji piedalās 1) invaliditātes sociālā akcepta normu veidošanā un 2) cilvēku ar invaliditāti sociālās mijiedarbības veidošanā. Izaicinājums mediju politikas un stratēģiju veidotājiem ir ne vien iesaikņojušos skatījumu dekonstrukcija, bet arī, piem., atšķirības starp invaliditātes veidiem (un līdz ar to atbalsta veidiem, ko medijs var sniegt), kā arī cilvēku ar invaliditāti pašu iesaistīšana mediju darbā. Kopumā nodaļa piedāvā rūpīgu un detalizēti izstrādātu modeli tālākajam pētījumam, kurā ņemti vērā un izvērtēti ļoti dažādi invaliditātes, mediju un sabiedrības mijiedarbības aspekti.

Nākamās nodaļas reprezentē pašu pētījumu. Neapšaubāmi, te daudz vērtīgu, rūpīgi formulētu atziņu, kā arī sniegts izsmeļošs pārskats par Vācijas sabiedrisko mediju regulējumu un invaliditātes jautājumu vietu dažādu šīs sazarotās sistēmas raidorganizāciju stratēģijās. Tomēr tieši šīs nodaļas rada arī daudz jautājumu. Piem., kaut arī vesela nodaļa ar nosaukumu *Metode* veltīta diskursa analīzes (M. Fuko + J. Hābermāss) aprakstam par to, kā un attiecībā uz kādiem materiāliem (un kādēļ tieši šādi un tādiem materiāliem) šī metode tiks lietota, skaidrība nerodas – modelis, analizēto materiālu izlase un mērķi paliek tikai ļoti aptuveni nojaušami. Tāpat nav skaidrības arī par balansu starp invaliditātes veidiem un to, cik lielā mērā pārskats ir par visiem invaliditātes veidiem un vai secinājumi attiecas uz tiem visiem. Piem., daudzkārt uzsvērtā pozitīvā prakse (nav gan

skaidrības, kā izpētīts, cik precīzi organizāciju normatīvie dokumenti tiek realizēti praksē) raidījumu subtitrēšanā, bet mazāk runāts par audio formātiem neredzīgajiem un vājredzīgajiem skatītājiem, “vieglo” valodu vai citiem, moderno tehnoloģiju piedāvātiem risinājumiem. Tāpat nav analizētas zināmo risinājumu priekšrocības un trūkumi, kā arī izaicinājumi, ko tie sagādā raidorganizācijām, ieskaitot finansiālos izaicinājumus. Diskursa analīze pētījuma daļā nespēj dod neko principiāli interesantu un jaunu salīdzinājumā ar teorētiskajām nodaļām.

Diemžēl autors nav skaidrojis arī šo nodaļu vietu kopīgajā darba mērķu sasniegšanas kontekstā. Nav skaidrs, kā aprakstītais Vācijas sabiedrisko mediju regulējums tieši nodrošina cilvēku ar invaliditāti integrāciju. Nav skaidrs, kā izpētītais korelē ar Latviju vai attiecināms uz citām valstīm – daudz detalizēta materiāla, kas nenoliedzami ir interesants, bet nav pierādīts, ko tas dod tieši šai tēmai vai, formulējot citādi, kā, piem., nosacījumi, kas radīti Vācijas sabiedrisko mediju sistēmā, invaliditātes sociālās konstruēšanas un cilvēku ar invaliditāti iesaistīšanas kontekstā varētu dot labāku

rezultātu nekā morāli attīstīta, iejūtīga, godīga, solidāra un apzinīga mediju darbinieka intuitīvi pašregulatīvais darbs.

Tādēļ arī secinājumi sanākuši vispārīgi un nekonstruktīvi, lai arī pārskatāmi strukturēti – atsevišķi nostāju, mediju un specifiski arī sabiedrisko mediju līmenī. Tie formulēti idealizēti normatīvā diskursā – kā “vajag”, nevis kā “ir” – un netiek līdz līmenim, kurā parādītos, kas “nepieciešams, lai būtu”. Mazliet nepārdomāts liekas, piem., pēdējais secinājums: “Ēestu valodai sabiedrisko mediju saturā jāieņem valsts valodai līdzvērtīgas pozīcijas.” Ņemot vērā, cik sarežģīta ir šādu pozīciju “noturēšana”, un ņemot vērā, ka vienlīdz nozīmīgi tad būtu pārstāvēti ar līdzīgām pozīcijām arī citus invaliditātes veidus, domāju, ka risinājumiem šajā jomā būtu jābūt mazāk regulatīviem, bet drīzāk orientētiem uz mediju vadības un visu profesiju darbinieku vērtībām un izpratni. Šo izpratni noteikti veicinātu arī R. Puņņa grāmatas apgūšana, kā arī īpašs atbalsts tālākiem pētījumiem par sabiedrisko mediju organizācijas principiem, saturu un diskursu kopumā attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti.

DOI: <http://doi.org/10.22364/adz.54.22>

KASKADIERIS NEIZPILDĀMĀKAI EPIZODEI

Raivis Bičevskis, *Dr. phil.*, LU asociētais profesors

Vācu filozofs Odo Markvards (1928–2015), kurš sevi pieskaitīja pēckara skeptiskās paaudzes pulkam, vienā no saviem tekstiem, kas vēlīts mūsdienu zinātņu un filozofijas liktenim, izsakās, ka filozofs vienmēr bijis brīvs pēddzīnis, kurš savos pētījumos medī it visur un šķērso visdažādāko disciplīnu, zinātņu, mākslu un ikdienas dzīves jomu robežas. Tāpēc ekspertu kultūras laikmetā ir grūti filozofu novietot un “noķert” un viņa teikto klasificēt. Sekas tam ir jau kopš Platona vēstulēm pazīstamie filozofijas vērtējumi, kuru

skala sniedzas no aprīnas līdz nicinājumam un plecu raustīšanai. Taču ir tā, ka ekspertu kultūrā reiz pienāk brīdis, kad eksperti piekļūst vai rausta plecus nevis tāpēc, ka filozofu izteikumi būtu dīvaini un pārāk neiekļaujami, piem., reālpolitikas vai sociopsiholoģijas pielietojumā, bet gan tāpēc, ka pati realitāte, paši fenomenī, par kuriem ir runa, ir pārāk kompleksi vai vispār netverami, lai gan pilnīgi un nepārprotami “reāli”. Tad, saka Ū. Markvards, filozofs parādās kā kaskadieris neizpildāmākai epizodei, kuras paveikšanu